УДК 631.6 : 551.3

РОЗВИТОК ВІТРОВОЇ ЕРОЗІЇ ТА БОРОТЬБА З НЕЮ НА ОСУШУВАНИХ ЗЕМЛЯХ БАСЕЙНУ Р. УДАЙ ТА Р. ПЕРЕВІД

Слюта В.Б., Райська А.Ю.
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів
vladimir_slyuta@ukr.net
ranastasia938@gmail.com

Басейн ріки Удай розташований в межах Придніпровської низовини на території трьох адміністративних областей: Чернігівської, Полтавської та Київської. Річка Перевід є правою притокою р. Удай. Межиріччя рік являє собою здебільшого плоску, плакорну поверхню зі значним розвитком мікрозападинних морфоскульптур, які часто виступають за умов низької дренованості та незначного похилу території як місцеві базиси ерозії. Малий похил місцевості утруднює стік поверхневих вод, сприяє широкому розвитку підтоплення території.

Меліоративні роботи, здійснені в середині – другій половині XX ст., торкнулися головним чином заболочених заплав та прилеглих до них територій, ґрунтовий покрив яких представлений в основному ґрунтами легкого механічного складу: торф’яниками, лучно-болотними дерновими, і частково підзолистими. Після проведення робіт з осушування і, як наслідок, зміни коливання рівнів ґрунтових вод, стійкість їх до прояву дефляційних явищ, особливо в перші роки, відчутно знизилася.

Осушення та освоєння заплави спричинило різку зміну природного середовища. Були вирубані та викорчувані чагарники та дрібнолісся. На значних площах вирощуються сільськогосподарські культури, нерідко просапні. Зниження РГВ і зведення природної рослинності, що вкривала ґрунт, в результаті осушування і розорювання заплави відкрило широкий шлях вітрам, викликало порушення сформованої динамічної рівноваги між вітром і ґрунтом та призводить до дефляції ґрунтового покриву. Також значно посилюється розмивання заплавних земель під час водопілля. Ерозійна небезпека посилюється ще й тим, що частина торф’яників підстилається супіщаними й піщаними породами, котрі в результаті осідання, мінералізації і розвіювання торфу виходять на денну поверхню.

Для боротьби з вітровою ерозією було застосовано ряд заходів, зокрема здійснено насадження полезахисних лісосмуг на відкритих ділянках, що мають велику площу. Лісові смуги одночасно з ґрунтозахисною функцією мають кліматопокращуюче значення: влітку захищають посіви від суховіїв, а весною – від холодних вітрів; послаблюючи силу вітру, вони запобігають непродуктивному випаровуванню з ґрунту, підвищують відносну вологість в приземному шарі повітря. Останнє послаблює атмосферні та ґрунтові посухи в бездощові періоди, котрі різко знижують врожайність в умовах басейну рік

Удай та Перевід. Насадження вздовж каналів також різко зменшують розвиток бур'янів і запобігають їх замулюванню і руйнуванню.

Враховуючи, що зона дії лісосмуги складає 20 – 25 Н (де Н – висота дерев), лісосмуги проектуються так, щоб вони оконтурювали ділянки площею до 120 га. При цьому відстань між ними буде приблизно 0,7х1,5 км. Вони розташовуються, в основному, вздовж каналів, впоперек пануючих у вегетаційний період вітрів. Ширина лісосмуг, розташованих з півночі на південь – 10 м (4 ряди), з заходу на схід – 7,5 м (3 ряди). Підбір деревних порід для створення захисних лісосмуг здійснено в залежності ґрунтових умов. Загальна площа насаджень складає 512 га.

На досліджуваній території, враховуючі природні умови застосовано 6 схем захисних лісонасаджень:

Таблиця. Лісозахисні смуги басейну р. Удай

	Розміщення на ґрунтах	**Видовий склад**
Схема № 1	Торф'яники низовинні	Тополя
Схема № 2	Торф'яники малопотужні, торф'яно-болотні, торф'янисто-болотні	Сосна звичайна, береза бородавчаста
Схема № 3	Дерново-лучні, дерново-слабопідзолисті супіщані, глинисто-піщані	Сосна звичайна
Схема № 4	Лучні і дернові ґрунти супіщаного і суглинистого механічного складу	Дуб черешчатий, ясен звичайний, липа дрібнолиста
Схема № 5	Лучні та дернові ґрунти супіщаного і суглинистого механічного складу	В'яз
Схема № 6	Лучні і дернові ґрунти супіщаного і суглинистого механічного складу	Тополя чорна

Крім створення системи полезахисних лісосмуг по межам полів сівозмін і вздовж каналів, з метою запобігання розвіювання піщаних ґрунтів також проведено заліснення дрібних ділянок дерново-слабопідзолистих ґрунтів піщаного механічного складу з дуже низькою родючістю, непридатні для сільськогосподарського використання.

Охорона осушуваних земель від вітрової ерозії і прискореного спрацювання торфу на досліджуваній території не обмежується лісомеліоративними заходами. В комплексі з ними використовуються гідротехнічні та агротехнічні засоби захисту: подвійне регулювання водного режиму ґрунтів, раціональне використання окремих ґрунтових відмін, система правильних сівозмін тощо.